

PAKIET PRZYKŁADOWYCH ROZWIĄZAŃ ORGANIZACYJNO-METODYCZNYCH DLA KADRY KIEROWNICZEJ SZKÓŁ/PRZEDSZKOLI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH UCZNIÓW

Materiał został opracowany na potrzeby projektu „**Szkoła kompetencji – województwo śląskie**” realizowanego przez Uniwersytet Jagielloński w partnerstwie z OŚWIATA i BIZNES Sp. z o.o., którego celem jest podniesie kompetencji kadry kierowniczej szkół i przedszkoli w zakresie kształcenia kompetencji kluczowych uczniów w województwie śląskim.

W prezentowanym opracowaniu wykorzystano materiały przygotowane i udostępnione przez członków Stowarzyszenia Ekspedycja w Głęb Kultury: Grzegorza Mazurkiewicza, Maciej Śliwę, Laurę Piotrowską, Janinę Stojak, Justynę Franczak, Piotra Tałana, Dorotę Kuleszę-Tałan. Zawarte w pakiecie propozycje scenariuszy zajęć stanowią wieloletnie doświadczenie jego autorów, związane z wykorzystaniem w praktyce idei nauczania ekspedycyjnego. Niniejsze opracowanie zawiera, między innymi, warunki prowadzenia nauczania ekspedycyjnego, szczegółowy opis kroków ekspedycji, zestaw scenariuszy zajęć i dobrych rad dla kadry kierowniczej szkół.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie koncepcji nauczania ekspedycyjnego oraz prezentacja uczenia tą metodą w celu rozwijania kompetencji kluczowych u uczniów. Treści opracowania odnoszą się do treści ramowego programu szkoleniowo-doradczego opracowanego w ramach projektu „Szkoła kompetencji – woj. śląskie” oraz wynikają potrzeb szkoleniowych uczestników przedmiotowego projektu.

**Na potrzeby projektu „Szkoła kompetencji – województwo śląskie” opracowanie przygotowała:
Joanna Kotlarz, Uniwersytet Jagielloński**

Kraków, 2018

SPIS TREŚCI

WARUNKI NAUCZANIA EKSPEDYCYJNEGO	3
9 kroków nauczania ekspedycyjnego	4
KROK I - Wybór i badanie miejsca na ekspedycję	4
KROK II - Przygotowanie do ekspedycji	5
KROK III - INTEGRACJA UCZESTNIKÓW	6
KROK IV - DZIELENIE SIĘ PRZEKONANIAM I O HISTORII I KULTURZE	7
KROK V - LOKALNE BADANIA.....	10
KROK VI - BUDOWANIE ZWIĄZKÓW Z OTOCZENIEM	14
KROK VII - Uczestnicy odkrywają siebie	16
KROK VIII - Wyzwanie na przyszłość.....	19
KROK IX - Ewaluacja	21
Scenariusz przykładowego warsztatu ekspedycyjnego (historia i godzina wychowawcza)	24
Materiały do scenariusza zajęć historia i godzina wychowawcza	29
Przykładowe publikacje dotyczące nauczania ekspedycyjnego w języku polskim:.....	33
Przykładowe publikacje dotyczące nauczania ekspedycyjnego w języku angielskim	33
Przykładowe organizacje wykorzystujące nauczanie ekspedycyjne w praktyce.....	33

WARUNKI NAUCZANIA EKSPEDYCYJNEGO

Pracując w dzisiejszej szkole nieustannie słyszymy o jej niedoskonałościach. Docierają do nas liczne informacje o rozmaitych niepowodzeniach edukacyjnych i wychowawczych. Nie chcemy tu analizować przyczyn tego kryzysu. Zamiast tego ofiarujemy pomysł na zmianę otaczającej rzeczywistości – metodę nauczania ekspedycyjnego. Można ją wykorzystywać na wycieczkach szkolnych, obozach wakacyjnych, zarówno w nauczaniu formalnym i nieformalnym. Jej autorzy, poprzez Stowarzyszenie „Ekspedycja w głąb kultury”, stosują ją od 2001 roku na trwających około 10 dni wyprawach o międzynarodowym charakterze.

Jeśli mamy mówić o nauczaniu ekspedycyjnym, to na samym początku muszą być spełnione poniższe trzy warunki:

1. My, nauczyciele, powinniśmy porzucić rolę wszystkowiedzących autorytetów. Zamiast tego stańmy się zaangażowanymi przewodnikami, wspierającymi uczniów i towarzyszącymi im podczas działań edukacyjnych. Naszym zadaniem jest zachęcanie uczestników projektu ekspedycyjnego do wspólnej pracy. Powinniśmy stać się przewodnikami również w takim znaczeniu, że musimy wcześniej poznać region, po którym będzie poruszać się nasza grupa.
2. Nauczanie jest procesem wymagającym aktywnego uczestnictwa. Żeby to osiągnąć konieczne jest stworzenie takiego systemu komunikacji, który umożliwia dialog pomiędzy nauczycielem a uczniami (w odróżnieniu od sytuacji skierowanego do uczniów nauczycielskiego monologu). Prawdziwy dialog wymaga otwartości dla innych punktów widzenia, szczerości, zaangażowania i kreatywności. Potrzebna jest także zgoda na niepewność co do ostatecznego wyniku. Prawdziwy dialog musi wносить element niepewności – co jest raczej niezwykle dla naszych szkół - ale jednocześnie jest to sytuacja, w której proces nauczania przebiega skuteczniej.
3. Proces uczenia się obejmuje również nauczyciela, który musi być gotowy na to, że razem z uczestnikami szuka i nabywa nowych doświadczeń, umiejętności, informacji.

Jeśli zaistnieją powyższe warunki, osiągniemy sytuację, w której zdemokratyzujemy proces nauczania i przeniesiemy go ze szkolnych klas (częściowo oczywiście) do prawdziwego świata. Musimy również założyć, że wiedza nie może być tylko przekazywana uczniom, ma ona być przez nich konstruowana.

Kierując się taką wizją edukacji nauczanie ekspedycyjne ma na celu¹:

- ✚ Szerzenie świadomości związanej z problemami integracji i rozumieniem wartości wynikających z naszej różnorodności.
- ✚ Wzrost znaczenia wartości opartych na międzynarodowej współpracy, szacunku dla mniejszości, równych praw dla mniejszości etnicznych, religijnych, narodowościowych i innych.

¹ Stworzono na podstawie celów Stowarzyszenia „Ekspedycja w Głąb Kultury”

- ✚ Wyedukowanie grupy ludzi, którzy będą w przyszłości pracować na rzecz wzrostu międzykulturowej współpracy.
- ✚ Wzrost rozumienia znaczenia wpływu stereotypów i uprzedzeń obecnych w życiu każdego z nas, wzrost świadomości tego jak te stereotypy wpływają na nasze codzienne interakcje z innymi ludźmi.

9 KROKÓW NAUCZANIA EKSPEDYCYJNEGO

Nauczanie ekspedycyjne opiera się na kolejnych krokach, przez które uczestnicy powinni przejść w określonej kolejności, żeby w pełni skorzystać z metody. Podczas każdego kolejnego etapu w „ekspedycji” aktywności skupiają się wokół:

- ✚ Odkrywania i dzielenia się naszymi indywidualnymi przeżyciami oraz lokalną i narodową historią.
- ✚ Studiowania i badania lokalnych kultur (grup etnicznych, zwyczajów religijnych, itd.) poprzez gromadzenie, analizę, porównywanie i dyskutowanie nad informacjami.
- ✚ Studiowania i analizowania sposobu, w jaki grupy różnych kultur są odbierane przez społeczeństwo.
- ✚ Uczenia się z zachowaniem zasad dynamiki pracy grupy i wykorzystaniem własnych doświadczeń.

KROK I - WYBÓR I BADANIE MIEJSCA NA EKSPEDYCJĘ

Miejsce, które zostanie wybrane nie powinno być przypadkowe. Podejmując decyzję co do miejsca powinieneś/powinnaś spróbować odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- ✚ *Czy region, w który się wybieram, jest/był różnorodny pod względem występowania na nim różnych kultur, grup wyznaniowych, czy jest atrakcyjny pod względem historycznym?*
- ✚ *Czy występują na nim zanikające (lub zupełnie zapomniane) tradycje i zwyczaje?*
- ✚ *Czy jest/był zamieszkiwany przez jakieś mniejszości?*
- ✚ *Czy posiada bogate środowisko naturalne?*
- ✚ *Czy posiada infrastrukturę wystarczającą do zrealizowania projektu?*

Decyzja o wyborze miejsca powinna być poprzedzona zebraniem informacji. Po przeanalizowaniu ich powinno się rozpocząć dyskusję z pozostałymi uczestnikami,

	którym daje się okazję do wstępnego wzajemnego poznania i rozpoczęcia wspólnej pracy.
	<p>DOBRA RADA</p> <p><i>Przed podjęciem decyzji koniecznie odpowiedz sobie i zapytaj uczestników dlaczego wybraliśmy akurat ten region?</i></p>

	<p>KROK II - PRZYGOTOWANIE DO EKSPEDYCJI</p> <p>Przed rozpoczęciem ekspedycji uczestnicy powinni zostać wprowadzeni do tematyki związanej z wybranym przez nas regionem. Należy zachęcić ich do indywidualnego poszukiwania informacji z wykorzystaniem różnorodnych źródeł (dane demograficzne, dokumenty historyczne, zagadnienia związane z życiem społecznym, politycznym, ekonomicznym, itd.). W tym momencie dobrze jest zdefiniować użyteczne źródła informacji, także te, które będą dostępne podczas ekspedycji. Dobrze jest też ustalić jakiś sposób wzajemnego komunikowania się uczestników przed spotkaniem się na obozie (forum internetowe, spotkania konsultacyjne). Zanim pojadą powinni też zostać zapoznani z metodami badań, które będą wykorzystywane podczas pracy na obozie. Dobrze jest też wyposażyć uczestników w umiejętności, które będą pomocne przy wymianie informacji z innymi uczestnikami podczas obozu (praca w grupach, dyskusje i debaty, komunikacja niewerbalna, tworzenie prezentacji, sporządzanie raportów i informacji zwrotnych, tworzenie notatek prasowych). Narzędzia wykorzystywane podczas ekspedycji są tworzone przez liderów projektu.</p>
	<p>DOBRA RADA</p> <p><i>Pamiętaj, że kiedy przyjedziesz do wybranego regionu, będziecie tam postrzegani jako osoby obce, przybysze z zewnątrz. Dlatego należy przygotować się na bardzo różne sytuacje. Staraj się zgromadzić jak najwięcej informacji o miejscowych zwyczajach, tradycjach, stylach życia mieszkańców. Proponujemy przygotowanie osobistego przewodnika z najważniejszymi informacjami i uzupełnianie go na bieżąco podczas trwania wyprawy.</i></p>

KROK III - INTEGRACJA UCZESTNIKÓW

W dzisiejszym świecie jedną z podstawowych umiejętności jest umiejętność pracy w grupach.

Wedle definicji Davida Jaquesa, grupa istnieje, gdy spełnione są poniższe warunki:

- ✚ Zachodzi zbiorowa percepcja: członkowie grupy postrzegają się jako grupę (wyodrębniają się)
- ✚ Sprecyzowane są potrzeby: osoby przyłączające się do grupy wierzą, że zaspokoją one ich potrzeby albo będzie źródłem korzyści
- ✚ Pojawia się wspólny cel:
- ✚ Zawiązują się wewnętrzne więzy, trwałe współzależności
- ✚ Tworzy się struktura społeczna: grupa może być postrzegana jako społeczna jednostka posiadająca normy, role, status, siłę i związki emocjonalne pomiędzy członkami.
- ✚ Występują interakcje: członkowie grupy wchodzić ze sobą w interakcje, wpływają na siebie nawzajem.

Integracja jest warunkiem zaistnienia procesu autentycznego uczenia się – tak samo jak obecność wspierającego środowiska. Nasze stowarzyszenie bazuje głównie na metodach wykorzystujących pracę zespołową, gdzie istnieje konieczność wzajemnego porozumiewania się w różnych grupach (międzynarodowych, wielokulturowych). Uczestnicy podczas wykonywania różnych zadań mają możliwość zetknięcia się z odrębnymi perspektywami, innymi opiniami i doświadczeniami niż ich własne, dotychczasowe. Żeby ekspedycja się udała:

- ✚ Uczestnicy muszą poznać się i wymieniać się / rozmawiać o swoich osobistych doświadczeniach i np. rodzinnej historii (w przypadku naszego stowarzyszenia często narodowej historii).
- ✚ Powinni zdefiniować swoje osobiste potrzeby i cele
- ✚ Grupa musi opracować zasady współpracy

	<p>CZAS REFLEKSJI:</p> <p>Każdego dnia cała grupa zbiera się razem, żeby zamknąć dzień. Dając uczestnikom okazję do myślenia o tym co wydarzyło się tego dnia staramy się pogłębić proces uczenia się. Stawiamy przed uczestnikami przykładowe pytania:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rozmawianie z tymi wszystkimi ludźmi było jak... Jak czuliście się kiedy musieliście rozmawiać z kimś kogo nie znaliście wcześniej? Co można zrobić, żeby umożliwić ludziom lepsze wzajemne poznanie się? Co dziś było dla was trudne? Co dziś było najbardziej interesujące?
	<p>DOBRA RADA</p> <p><i>Każdy dzień ekspedycji powinien zawierać ćwiczenia podnoszące dynamikę i stabilizujące relacje pomiędzy uczestnikami. Bardzo ważne są też dokładne opisy-instrukcje ćwiczeń, prezentowanie bieżących efektów wspólnej pracy i kończenie dnia refleksją. Bardzo ważne jest, żeby uczestnicy mieli możliwość przedstawiania się nawzajem – takie ćwiczenia pomagają zaangażować wszystkich uczestników w budowę społeczności ekspedycyjnej, wzajemne poznawanie się i budowanie silnych przyjaźni.</i></p>

	<p>KROK IV - DZIELENIE SIĘ PRZEKONANIAM I HISTORII I KULTURZE</p> <p>Poniższy krok wynika z faktu, że nasze stowarzyszenie najczęściej prowadzi obozy wielonarodowe. Niemniej może on być zastosowany, a nawet powinien, do grup homogenicznych narodowo, natomiast różnice wynikające z narodowości mogą np. zastąpić różnice wynikłe np. z osobistych, rodzinnych doświadczeń. Podajemy więc poniższy krok z perspektywy międzynarodowej ekspedycji, z propozycją samodzielnego przebudowania go, zależnie od składu swojej grupy.</p> <p>Historia narodu jest złożona z osobistych historii jego obywateli. I tę historię staramy się naszkicować podczas ekspedycji. Zaczynamy od analizy osobistych doświadczeń uczestników związanych z pochodzeniem członków ich rodzin i jak ono wiąże się z różnymi wydarzeniami historycznymi o znaczeniu lokalnym i światowym. Następnym krokiem jest porównanie i skonstrastowanie wszystkich historii. Dzięki temu następuje proces formowania tożsamości uczestników, a jej rozwój przypomina koło (jest</p>
---	---

zamkniętym cyklem).

Trzy grosze teorii na temat tożsamości

wskazuje się (wg Turnera) na trzy poziomy definiujące pojęcie „jaźni” :

- ✚ Poziom podstawowy - poczucie przynależności do gatunku ludzkiego i umiejętność odróżnienia go od innych gatunków.
- ✚ Poziom średni - umiejętność definiowania siebie jako członka pewnej/ pewnych grup. Poczucie społecznej tożsamości bazującej na podobieństwach wewnątrz grupy i świadomości różnic pomiędzy różnymi grupami
- ✚ Trzeci, ostatni poziom, gdzie jednostka jest zdolna do definiowania siebie jako unikalnej istoty. Tożsamość jest budowana na podstawie interpersonalnych relacji, na dostrzeganiu różnic pomiędzy członkami „własnej” grupy.

Dynamika budowania tożsamości zależy od pozytywnej samooceny. Wyniki badań wskazują, że najlepszą drogą dla rozwoju takiej jest doświadczanie podobieństw i różnic między sobą i różnymi innymi ludźmi. Podsumowując tożsamość wynika z:

- ✚ Świadomości kim i czym jesteśmy
- ✚ Tego jak i co o sobie prezentujemy innym
- ✚ Tego co myślimy, że inni o nas mówią

Wszystkie aktywności, które mają miejsce podczas tego kroku skupiają się na definiowaniu poczucia tożsamości uczestników (osobistej, lokalnej/geograficznej i narodowej). Obecnie, podczas zachodzących na całym świecie procesów globalizacji, świadomość tego kim jesteśmy, jak jesteśmy do siebie podobni i jak się od siebie różnimy oraz, co najważniejsze, jak to wykorzystać dla wspólnych korzyści, jest jedną z najważniejszych umiejętności pomocną w pracy w wielokulturowych społecznościach teraz i w przyszłości.

Dyskusja na temat międzykulturowych różnic może być trudna (inne hierarchie wartości, preferencje i perspektywy). Prowadzenie jej wymaga dużego poziomu wzajemnego zaufania, wrażliwości i prawdziwego poczucia integracji. Różnice powinny zostać zidentyfikowane, przedyskutowane i powinno im się stawić czoła. Nie jest wskazane żeby przyjmować je za pewnik albo ignorować. Czasem to oznacza, że jeżeli różnice naprawdę zostały zintegrowane przez uczestników, to pojawia się uczucie dyskomfortu wynikające z konieczności przebudowania dotychczasowego sposobu

	<p>postrzegania świata (zmiana schematów poznawczych). Wartością wynikającą z tych zmian jest możliwość stosowania nowych - bardziej efektywnych - wzorców interakcji z innymi.</p> <p>Współpraca jest słowem – kluczem w procesie grupowego uczenia się, ale nie jest to coś, co się po prostu przytrafia. Uczymy się efektywnej współpracy poprzez praktyczne działania, a to wymaga opracowania strategii uczenia się i wspólnej pracy. Jednostki są mniej efektywne niż grupa, zaś grupy są najbardziej kreatywne, kiedy wszyscy członkowie mogą znaleźć w grupie takie warunki, które ułatwiają im bycie kreatywnym. Efektywna współpraca oznacza również, że każdy z członków bierze na siebie część odpowiedzialności za wspólny sukces. Jednostki – jako członkowie grupy - cały czas mogą być kreatywni, wykorzystując, czy też robiąc użytek z pracy innych. Jednym z wyróżników efektywnej pracy jest synergia – czyli sytuacja, gdy wyniki pracy uzyskiwane przez grupę (dobrze działającą) są niemożliwe do osiągnięcia przez jednostkę. Uzyskany wtedy efekt jest czymś więcej, niż sumą poszczególnych części.</p> <p>Są pewne warunki do spełnienia, które muszą zająć, żeby można było mówić o prawdziwej synergii:</p> <ul style="list-style-type: none"> Jasno ustalony cel Aktywne słuchanie i skupianie się na osobie mówiącej Elastyczność i otwartość na poglądy innych
	<p>ĆWICZENIE LINIA CZASU</p> <p>Cel:</p> <ul style="list-style-type: none"> zapoznanie uczestników z historią krajów z których pochodzą; zachęcenie do spojrzenia na historię swojego kraju z innej niż do tej pory perspektywy. <p>Opis: podział uczestników na grupy, dobrze, żeby w każdej grupie znalazły się osoby z różnych krajów. Grupy pracują oddzielnie. Najpierw każdy z członków opowiada historię swojej rodziny reszcie grupy. Potem każda z grup ma za zadanie wybrać najbardziej poruszającą historię. Potem jeden z członków grupy (ale nie osoba, której historia została wybrana) przedstawia ją na forum. Po wysłuchaniu wszystkich historii uczestnicy gromadzą się w grupach narodowych., żeby ustalić listę wydarzeń najważniejszych dla ich kraju (około 10). Kiedy listy są gotowe przedstawiciel każdej z grup umieszcza daty na linii czasu. Każda grupa musi wyjaśnić co takiego wydarzyło się podczas zaznaczonych momentów i dlaczego uważają, że to ważne wydarzenia. Ostatnim krokiem w tym</p>

	<p>ćwiczeniu jest ustalenie podobieństw i różnic najpierw pomiędzy narodami, potem powinna nastąpić dyskusja o przyczynach tego co udało się ustalić. Podczas ostatniej rundki, wszyscy uczestnicy spotykają się z powrotem w interkulturowych grupach i wracają do rodzinnych historii opowiedzianych wcześniej, dodając je na linii czasu.</p> <p>Ćwiczenie trwa od 90 do 120 minut. Przed rozpoczęciem należy przygotować arkusze papieru i marker dla każdej z grup oraz duży arkusz papieru na narysowanie linii czasu.</p>
	<p>CZAS REFLEKSJI:</p> <p>Podczas wieczoru po dniu poświęconym zagadnieniom historycznym, należy rozmawiać o naszym spostrzeganiu historii i szukać przyczyn różnych spojrzeń na te same wydarzenia. Często bardzo ciężko uczestnikom otworzyć się na inne perspektywy, mogą potrzebować wsparcia w tym zakresie. Pytamy o to co było trudne i dlaczego (podczas ćwiczenia). Zachęcamy uczestników do spoglądania i rozumienia innych punktów widzenia bez oceniania ich. Jeśli się to udaje – powinno zaowocować stworzeniem przyjacielskiej i pełnej otwartości atmosfery, w której różne problemy mogą być dyskutowane.</p>
	<p>DOBRA RADA:</p> <p><i>Można wyjaśnić uczestnikom podejście do rozumienia historii, proponowane przez nasze stowarzyszenie, które opiera się na słowach Zygmunta Baumana: „ Za każdym razem w historii, kiedy znajduje się ktoś, kto jest przekonany o tym, że można stworzyć idealny świat i udaje mu się przekonać innych do jego urzeczywistnienia – dzieją się rzeczy straszne”. Kiedy ludzie są przekonani, że racja leży po ich stronie są zdolni do okrutnych działań w imię osiągnięcia ich idealnego świata, wartości czy innych ideologicznych przyczyn. Przykładem różnego spojrzenia na rzeczywistość może być proste ćwiczenie z jakimkolwiek krzesłem: należy postawić je na środku kręgu i powiedzieć, że możemy patrzeć na to krzesło z różnych kierunków i odległości. W zależności od tych czynników jego obraz będzie się zmieniał ale to wciąż pozostanie to samo krzesło.</i></p>
	<p>KROK V - LOKALNE BADANIA</p> <p>Przed przyjazdem uczestnicy powinni zostać przygotowani do przeprowadzenia lokalnych badań. W czasie trwania ekspedycji, pracując w multikulturowych grupach, uczestnicy mają za zadanie znaleźć odpowiedzi na kilka pytań związanych z miejscem, w którym przebywają. To zadanie jest interdyscyplinarne, wymaga różnych umiejętności i zastosowania różnych podejść. Odpowiedzi na postawione pytania powinny być zdobywane podczas badań środowiska lokalnego. Jeśli nie udało nam się wcześniej</p>

zapoznać uczestników z różnymi metodami, technologiami wykorzystywanymi w tym procesie, należy to zrobić w tym kroku. Powinni móc rozwinąć dwa rodzaje umiejętności:

- ✚ Podstawowe umiejętności badawcze związane ze: znajdowaniem, zbieraniem, analizowaniem i interpretowaniem danych pozyskanych z badań terenowych. Badania dokumentów, obserwacja i wywiady są najważniejszymi technikami używanymi podczas naszych ćwiczeń.
- ✚ Obsługa urządzeń wykorzystywanych podczas zbierania i dokumentowania danych. Użycie kamery video, aparatów cyfrowych i komputera.

Przed rozpoczęciem badań w terenie uczestnicy są przygotowani do ekspedycji poprzez wzrost świadomości konieczności bycia otwartym w kontaktach z innymi. Żeby to osiągnąć proponujemy zastosowanie ćwiczenia „komunikowanie po naszymu” (patrz poniżej), które daje możliwość zrozumienia, że ludzie mogą mieć na myśli te same rzeczy i chcąc je przekazać potrafią się zachowywać na kilka różnych sposobów. Charakter proponowanych przez nas ćwiczeń zachęca uczestników do kontaktów z lokalną społecznością, do zadawania pytań, obserwacji najbliższego środowiska w poszukiwaniu znaków, symboli, tak zwanych miejscowych historii – sposobów w jaki przeszłość jest wciąż widoczna w otaczającym nas miejscu.

Uczenie się przez pracę w grupie badawczej może być postrzegane jako kontynuacja uczenia się poprzez współpracę. Proces ten przygotowuje uczniów/studentów do bycia bardziej wymagającym dynamicznym i spójnym w przyszłych działaniach. Podczas trwania procesu wymaga się od uczestników zbierania i analizowania informacji, proponowania i sprawdzania hipotez oraz wzajemnego wspierania się podczas tych czynności. Uczestnicy pracując razem skupiają się bardziej na tym, by bardziej motywowali i wspierali się nawzajem, niż ze sobą współzawodniczyli i rywalizowali. Podczas proponowanych przez nas aktywności uczniowie mają możliwość uczenia się od siebie wzajemnie. Natomiast różnorodność sytuacji w jakich się znajdują i którym muszą sprostać powoduje podniesienie ich możliwości intelektualnych. Nie tylko więcej się uczą, ale doświadczają też uczucia, że są szanowani, i że są inne osoby, którym zależy na tym, żeby wysłuchać tego, co mają do powiedzenia, co czują. Że ktoś chce zapoznać się z ich punktem widzenia. Im więcej pracujemy w grupie tym skutecznej nam to wychodzi.

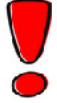
Praca w grupie badawczej wymaga od uczestników korzystania z różnorodnych źródeł informacji: zasoby bibliotek, archiwów, internetu. Uczestnicy powinni być zachęceni do szukania informacji także poza tymi tradycyjnymi miejscami – rozmawiając z innymi

	<p>ludźmi, robiąc wycieczki do innych miejscowości, instytucji. Ten proces wymaga dużej elastyczności zarówno od uczestników jak i od nauczycieli i ciągłego szlifowania takich umiejętności jak: komunikacja, podejmowanie decyzji, dyskusja, samokształcenie.</p> <p>Badania w grupie przyspieszają proces integracji (grupowej) i wspomagają proces uczenia się od innych. Te prawidłowości dotyczą każdego poziomu edukacji i przynoszą efekty w postaci większej otwartości na innych. Uczestnicy chcą i potrafią współpracować z innymi, są bardziej uwrażliwieni na sytuację innych osób.</p>
	<p>ĆWICZENIE: „KOMUNIKOWANIE PO NASZEMU”</p> <p>Przebieg: Uczestnicy dzieleni są na cztery grupy. Każda z grup otrzymuje odmienne instrukcje zapisane na kartce. Zadaniem uczestników jest rozmawianie z innymi o regionie, w którym się znajdują i szukaniu podobieństw do ich domowego otoczenia. Poprzez cały czas trwania ćwiczeni powinni zachowywać się zgodnie z otrzymanymi instrukcjami.</p> <p>Instrukcje dla grup:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Unikaj kontaktu wzrokowego podczas rozmowy ze swoim partnerem, partnerką. Staraj się nie pokazywać żadnych emocji i reakcji na to co mówi twój/twoja rozmówczyni. ✓ Stań o wiele bliżej Twojego partnera/partnerki niż robisz to zazwyczaj. Bardzo często używaj gestykulacji podczas mówienia. ✓ Mów głośniej niż zazwyczaj i często przerywaj swojemu partnerowi/ partnerce. Staraj się inicjować rozmowę zadając wiele pytań (również osobistych, nie związanych z tematem) ✓ Mów ciszej niż zazwyczaj i nie przerywaj swojemu rozmówcy. Nie inicjuj rozmowy, nie zadawaj pytań. <p>Ćwiczenie trwa około 60 minut (30 samo ćwiczenie i 30 dyskusja)</p>
	<p>PYTANIA DO OMÓWIENIA:</p> <p>Czy w prawdziwym życiu doświadczyłeś/ doświadczyłaś takiej sytuacji albo podobnej?</p> <p>Jak byś ją teraz wyjaśnił/a?</p>

	<p>ĆWICZENIE: SCAVANGER HUNT</p> <p><i>Niestety, angielska nazwa tego ćwiczenia nie posiada dobrego polskiego odpowiednika. Samo ćwiczenie przypomina trochę element harcerskich „podchodów”, w trakcie których ich uczestnicy rozwiązują rozmaite zadania.</i></p> <p>Cel:</p> <p>Zdobycie informacji o regionie, historii, lokalnych zwyczajach, przekonaniach ludzi żyjących na badanym obszarze.</p> <p>Próba spojrzenia na miejsce, w którym jesteśmy, z zewnątrz.</p> <p>Przebieg: Uczestnicy są dzieleni na 4 – 6 osobowe międzynarodowe grupy, otrzymują listę pytań, na które muszą zdobyć, znaleźć odpowiedzi w każdy z możliwych sposobów. Kiedy zadanie jest skończone osoba prowadząca zaprasza do dyskusji na temat:</p> <p><i>W jaki sposób grupa zbierała informacje, co było łatwe a co sprawiało problemy, co było pomocne podczas realizowania ćwiczenia, co zauważyli interesującego podczas zbierania danych?</i></p> <p>Zadanie zabiera około połowy dnia, przez rozpoczęciem każda grupa powinna otrzymać materiały (listę pytań, kartki ołówki).</p>
	<p>PYTANIA DO OMÓWIENIA:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Co w tym ćwiczeniu było najbardziej ekscytujące, interesujące?</i> <i>Co poszło nie tak i dlaczego?</i> <i>Czego się dziś nauczyliście/nauczyłyście</i>
	<p>CZAS REFLEKSJI:</p> <p>Celem Ekspedycji jest zmiana, rozwój i nauka. Uczestnicy i członkowie ekspedycji muszą być świadomi tych procesów. Dlatego pytamy ich: co było wartościowego dla Ciebie podczas dzisiejszego dnia? Czego możesz użyć w przyszłości a czego nie będziesz powielał/a? Czego Ci jeszcze potrzeba żeby dalej prowadzić badania w terenie?</p>

	<p>DOBRA RADA</p> <p><i>Przygotuj uczestników na różnorodność reakcji z jaką mogą się spotkać zadając ludziom pytania. Nasze dotychczasowe doświadczenia pokazują, że zdecydowana większość reakcji miejscowych ludzi jest pozytywna i pomocna. Takie reakcje mają miejsce wtedy kiedy młodzi ludzie zadający pytania są otwarci, przyjaźni pełni szacunku i zainteresowani. Zachęcając uczestników do bycia kreatywnym podczas procesu poszukiwania odpowiedzi często udaje nam się znaleźć nowe metody poszukiwań tych odpowiedzi.</i></p>
---	---

	<p>KROK VI - BUDOWANIE ZWIĄZKÓW Z OTOCZENIEM</p> <p>Na tym etapie ekspedycji uczestnicy obozu są zachęceni do dalszych interakcji i pogłębiania kontaktów z lokalną społecznością. Wszystkie proponowane aktywności i metody stwarzają okazję do wzajemnych spotkań z mieszkańcami w różnych sytuacjach. Uczestnicy badają otaczającą nas przestrzeń poprzez wizyty i spotkania w miejscach publicznych (szkołach, parafiach, klasztorach, biurach, samorządach, etc.). Uczestnicy poszerzają swoją wiedzę na temat historii danego regionu poprzez wycieczki do obiektów związanych z historią i pamięcią przeszłych czasów; poprzez kontakt z naturą (wycieczki, wyprawy kajakowe, rowerowe, itd.).</p> <p>Podczas tego etapu ekspedycji całonocne wyprawy są organizowane by wytworzyć u uczestników związki z ich bezpośrednim otoczeniem. Mamy nadzieję, że dzięki takim zabiegom pobyt na ekspedycji pomoże uczestnikom lepiej rozumieć globalne problemy i ich powiązania z ich codziennym życiem. Mamy też nadzieję, że pozwoli im to na zobaczenie lokalnych spraw w globalnej perspektywie i da im możliwość rozpatrywania globalnych problemów z punktu widzenia ich konsekwencji dla lokalnego środowiska (w różnym znaczeniu). Ten czas powinien pomóc uczestnikom, żeby poprzez dyskusje, obserwacje i badania umieli stworzyć czy zobaczyć logiczne związki pomiędzy ich otoczeniem, ludźmi żyjącymi nieopodal a ich własnymi badaniami, ich własnym życiem.</p>
	<p>PRZYKŁADOWE ĆWICZENIA:</p> <p>Podczas organizacji wycieczki do interesujących miejsc, parków narodowych poproście uczestników o zbieranie jakiegoś rodzaju pamiątek – które pomogłyby im zapamiętać miejsca, w których byli, to co wtedy czuli. Może to być zdjęcie, rysunek z jakimś elementem, który ich zainteresował, poruszył. Możemy też poprosić o napisanie czegoś o tej pamiątce – dlaczego akurat to zdjęcie, przedmiot – co czuli i myśleli w tym momencie. Ten zbiór wspomnień można wykorzystać podczas podsumowań i omówień</p>

	pod koniec dnia. Inną odmianą tego ćwiczenia jest robienie przerw podczas wyprawy na robienie pisemnych omówień w postaci odpowiedzi na pytania: Kim jestem? Co robię? Kim są ludzie wokół mnie?, itp.
	PYTANIA DO OMÓWIENIA: Jedną z przyczyn dlaczego warto robić omówienia jest pokazanie uczestnikom ważności procesu przez który przechodzą i uświadomienie im roli jaką odgrywa struktura tego procesu. Jak potrzeba opisanie jakiegoś obiektu zmienia moje zrozumienie, pojmowanie, postrzeganie go? Co się zmieniło w moim myśleniu o sobie poprzez odpowiedzi na zadawane dziś pytania?
	ĆWICZENIE: Dyskusja panelowa z przedstawicielami lokalnej społeczności.
	PYTANIE DO OMÓWIENIA: Czy to spotkanie wzbogaciło Twoją wizję regionu?
	ĆWICZENIE: Szkicowanie mapy Uczestnicy są dzielni na 4 – 6 osobowe grupy i ich zadaniem jest naszkicowanie mapy z zaznaczeniem miejsc, które były odwiedzane. Uczestnicy sami wybierają technikę, materiały. Jeśli obszar po którym się poruszaliśmy był duży należy go podzielić na sekcje – powinniśmy zadbać by każda sekcja była malowana przez dwie grupy (co najmniej). Kiedy ćwiczenie jest zakończone porównujemy rezultaty, pytamy czy coś ich zaskoczyło i czego się nauczyli (czy znaleźli jakieś ciekawe historie, znaki przeszłości). Przy porównywaniu rezultatów próbujemy znaleźć różnice w mapach i pytamy o ich powody, dlaczego tak jest, że te same rzeczy mogą być odbierane w zupełnie inny sposób.
	PYTANIA DO OMÓWIENIA: Perspektywa w widzeniu i opisywaniu różnych obiektów – jakie ma znaczenie, jak zmienia nasz punkt widzenia (jak wpływa na nasz punkt widzenia)?
	SPACER DYDAKTYCZNY/WYCIECZKA. Zorganizuj wycieczkę po okolicy, w której jest usytuowany obóz. Poproś uczestników żeby zgromadzili tyle informacji ile mogą o lokalnych zwierzętach, roślinach, procesach biologicznych które miały miejsce w przeszłości i dzieją się obecnie. Zachęć uczestników

	do „czytania” z otaczającej ich natury – co ona może powiedzieć o historii i ludziach żyjących na tych terenach obecnie. Zachęć uczestników do zbierania danych (zdjęcia zwierząt, ich śladów, roślin) i przygotujcie małą wystawę w obozie.
	PYTANIA DO OMÓWIENIA: Co znaleźliście? Czego się nauczyliście?
	Wszystko co ma miejsce podczas wycieczek (z przewodnikiem) powinno być przedyskutowane. Np. z doświadczenia naszego stowarzyszenia: podczas wizyty w polskiej szkole grupa młodzieży z tej szkoły zachowywała się nieodpowiednio – w trakcie refleksji zastanawialiśmy się dlaczego tak się stało i co moglibyśmy zrobić, jak inaczej, lepiej przygotować spotkanie, żeby nie doszło do takiej sytuacji. W innym miejscu podczas spotkania z romską mniejszością w urzędzie miasta osoby wypowiadające się przedstawiły poglądy brzmiące dla części grupy treściami rasistowskimi – to wydarzenie również wymagało skomentowania. Podczas tego kroku czas refleksji i poruszane podczas niego wydarzenia powinny odnosić się do aktualnych potrzeb grupy.
	DOBRA RADA <i>Zawsze starajcie się dyskutować z uczestnikami o tym co chcieliby robić. Bardzo łatwo jest bowiem nawet nie mając takiego zamiaru przygotować coś mało interesującego. Jedną z przewodnich myśli przyświecającej ekspedycji jest zaangażowanie wszystkich uczestników w planowanie tego co ma się wydarzyć i branie odpowiedzialności za wspólny jakość procesu w którym uczestniczymy. Wymagając od uczestników podejmowania decyzji jest dosyć prostym sposobem na utrzymanie ich zaangażowania i poczucia współodpowiedzialności na wysokim poziomie.</i>

	<p>KROK VII - UCZESTNICY ODKRYWAJĄ SIEBIE</p> <p>Bardzo ważnym celem ekspedycji jest pokazanie uczestnikom strategii pomocnych w ich osobistym rozwoju, który może się dokonać poprzez międzykulturową edukację. Uczestnicy mają szansę i okazję na poznanie samych siebie i sprawdzenie, jak funkcjonują w różnych sytuacjach (poprzez gromadzenie i przyglądanie się z różnych perspektyw swoim doświadczeniom). Dajemy im także szanse na poprawienie umiejętności komunikowania się w międzykulturowym środowisku – poprzez doświadczanie pracy w takich grupach przez cały czas trwania obozu. Ten krok podczas ekspedycji jest też punktem rozpoczynającym dyskusję o prawach człowieka, stereotypach i uprzedzeniach. Cały program ekspedycji jest tak przygotowany aby uczestnicy mogli cały czas wracać do pewnych kwestii. Jest to zabieg podobny do „poruszania się okręgu”, ale z zataczaniem coraz większych kręgów. Uczestnictwo w</p>
---	---

	<p>naszym projekcie można porównać do sytuacji osoby, która zabłądziła w lesie i żeby się z niego wydostać krąży, zataczając coraz większe kręgi. Krok 7 jest właśnie takim największym kręgiem. Podczas proponowanych tutaj aktywności chcemy zaprosić uczestników do wielkiej podróży w głąb siebie, żeby mogli przyjrzeć się wyznawanym przez siebie wartościom, żywionym przekonaniom. Chcemy zachęcić ich do myślenia o tym co mogą osiągnąć, jeśli będą chcieli. Po kilku dniach spędzonych na wspólnej pracy uczestnicy zwykle są gotowi zaakceptować podstawowe założenia ekspedycji, ochoczo uczestniczą w codziennych zajęciach, czują się wzmocnieni i skłonni do zmiany zachowania, wzrasta też ich świadomość. Podczas całej ekspedycji uczestnicy uczą się pracy w różnych grupach, aktywnie słuchając się wzajemnie, mogąc wyrażać swoje zdanie, emocje i opinie, uczą się mechanizmów działania stereotypów. Podczas 7 kroku staje przed nimi wyzwanie żeby zadać sobie pytania dotyczące ich sposobów myślenia, widzenia i opisywania świata, podczas tego kroku często dochodzi do trudnego, często bolesnego procesu wewnętrznej zmiany. Poprzez starannie zaplanowane ćwiczenia pomagamy uczestnikom budować i podwyższyć samoocenę, rozwinąć poczucie odpowiedzialności i troski za innych i świat, w którym żyjemy.</p>
	<p>PRZYKŁADOWE ĆWICZENIA:</p> <p>Patrząc poza obrazek (szukając szerszego kontekstu):</p> <p>Każdy z uczestników losuje jedno z przygotowanych wcześniej przez osobę prowadzącą (OP) zdjęć i próbują sobie wyobrazić co ono przedstawia. Potem ich zadaniem jest odszukać osobę z drugą połówką zdjęcia po znalezieniu jej, opowiadają sobie wymyślane wcześniej historie, następnie łączą zdjęcie w całość.</p> <p>Ćwiczenie trwa około 10 – 25 minut</p>
	<p>PYTANIE DO DISKUSJI:</p> <p>Jak często formułujemy oceny korzystając z niekompletnych danych?</p>
	<p>CO JEST NIE TAK Z TYMI OGŁOSZENIAMI?</p> <p>Uczestnicy otrzymują w grupach po jednym z poniższych przypadków:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Właściciele nowopowstałych linii lotniczych postanowiły nazwać linię od nazwy australijskiego ptaka Emu. Niestety okazało się, że nikt nie chce kupować biletów – jak myślicie dlaczego? 2. Plakat reklamujący proszę do prania przedstawiający brudne ubrania trzymane w lewej ręce, pośrodku reklamowany proszek, z prawej strony prezentowane były

	<p>czyste, wyprane materiały nie odniósł sukcesu w wielu Arabskich krajach. Jak myślicie dlaczego?</p> <p>3. Reklama pokazująca młodą dziewczynę, która sprząta pokój brata używając skutecznego środka czyszczącego wywołała poważną dyskusję w Kanadzie. Jak myślicie dlaczego?</p> <p>W małych grupach dyskutują nad podanymi przypadkami i próbują znaleźć wyjaśnienie dla opisanych sytuacji. Jeśli nie potrafią podać prawdziwych przyczyn OP rozdaje im wyjaśnienia, (grupy nie otrzymują wyjaśnienia swojej sytuacji tylko muszą się nimi wzajemnie powymieniać) Ponownie teraz z wskazówkami starają się znaleźć przyczynę niepowodzeń opisanych ogłoszeń reklamowych i zaproponować konkretne rozwiązanie.</p> <p>Odpowiedzi:</p> <p>a) W Arabii nie czyta się od lewej do prawej tylko odwrotnie.</p> <p>b) Emu nie latają</p> <p>c) Reklama była seksitowska</p> <p>W podsumowaniu musi zostać wyartykułowane, że pomiędzy narodami i różnymi kulturami istnieją różnice, które musimy rozważyć i z których powinniśmy sobie zdawać sprawę.</p>
	<p>CZAS REFLEKSJI:</p> <p>Jakie kluczowe zagadnienia istotne dla uczenia się o interkulturowych różnicach dziś poznaliście?</p> <p>O jakich sprawach związanych z interkulturową edukacją chcielibyście jeszcze porozmawiać?</p> <p>W jaki sposób mogę wykorzystać poznane dziś informacje? Jak mogę je odnieść do swojej własnej narodowości?</p> <p>Wartość każdego warsztatu czy zadania wzrasta, kiedy OP pyta uczestników o refleksje po tym, czego doświadczyli i prosi o sformułowanie wniosków. Podczas trwania ekspedycji staramy się tworzyć sytuacje, które uczą stosowania takich praktyk. Robimy</p>

	to poprzez zastosowanie trzech elementów: Pierwszy to opisać co dziś robili, czym się zajmowali, co czuli, widzieli słyszeli, czego doświadczyli. Drugi – zapytać Co teraz? Co przez to udało Ci się osiągnąć, czego się nauczyłeś/ nauczyłaś? O sobie, o innych? Jakie są możliwe konsekwencje tego co Cię spotkało? I Po trzecie: pomyśl jak w przyszłości możesz wykorzystać to czego się dowiedziałeś/eś.
	DOBRA RADA <i>Bądź bardzo ostrożny/ ostrożna podczas tych ćwiczeń i zamykających je wniosków. Podczas tego kroku ekspedycji gotowość do uczenia się jest w najwyższym punkcie – wykorzystaj to!</i>

	<p>KROK VIII - WYZWANIE NA PRZYSZŁOŚĆ</p> <p>Jednym z ostatnich elementów ekspedycji jest prezentacja. Umiejętności nabyte podczas ekspedycji mogą być przydatne podczas przyszłych podróży, uczenia się, nauczania innych ale też przy planowaniu przyszłej kariery – dlatego też uczymy uczestników przygotowywania podsumowań.</p> <p>Prezentacja jest momentem, podczas którego uczestnicy pokazują nabyte umiejętności, przedstawiają efekty swojej badawczej pracy i próbują swoich sił występując publicznie. Prezentacja jest też możliwością poprawy i rozwoju takich umiejętności jak: selekcja informacji, autoprezentacja, syntetyczne myślenie.</p> <p>Na tym etapie ekspedycji zadaniem lidera jest wspieranie uczestników w przygotowaniu do prezentacji. Tu po pierwsze trzeba wybrać temat prezentacji. Nie ma takiej potrzeby i możliwości żeby pokazać wszystko. Przed przygotowaniem prezentacji studenci muszą sobie odpowiedzieć na takie pytania: Co było najważniejsze podczas obozu, co najbardziej chcieli by pokazać innym? Dlaczego właśnie to? W jaki sposób pokazać to, co chcecie pokazać? Dlaczego taki sposób uważacie za najlepszy?</p> <p>Dobrze przygotowana dokumentacja pracy uczestników może służyć jako skuteczne przypomnienie.</p>
	<p>PRZYKŁADOWE POMYSŁY NA PREZENTACJE:</p> <ol style="list-style-type: none"> Jednominutowy raport – każdy z uczestników ma 60 sekund na opowiedzenie o czymś czego się nauczyli podczas ekspedycji. W ten sposób można zaczynać każdy kolejny dzień od „odstuchania” np. pięciu uczestników – przed końcem obozu każdy powinien mieć możliwość zabrania głosu

2. **Afisz albo model plakatu.** Uczestnicy powinni przygotować plakat lub schemat plakatu. Jego zawartość powinna odnosić się do książek, które czytali, zadań, które musieli wykonać.
3. **Skecz** Prezentacja skeczu musi być związana z czymś czego studenci się nauczyli – powinna być interesująca: zabawna lub dramatyczna. Każdy z członków grupy powinien być włączony w przygotowania.
4. **Raport historyczny** Wyłaniamy z grupy ochotnika/ochotniczkę. Jego/jej zadaniem będzie przebranie się lub/i odegranie krótkiego skeczu przed grupą. Celem przebrania/przedstawienia będzie zaprezentowanie (przypomnienie) postaci, osoby którą poznali, o której się uczyli podczas ekspedycji. Zadaniem grupy jest zgadnąć o jaką postać chodzi. Można korzystać z cytatów tej osoby i zaaranżować dodatkowego uczestnika do odgrywania scenki.
5. **Pantomima albo teatr lalek.** Prezentacja może zawierać elementy pantomimy oraz teatru lalek. Bez słów uczniowie starają się pokazać kluczowe założenia, elementy wiedzy, które zdobyli podczas ekspedycji
6. **Czytanie z podziałem na role** (wybranych tekstów, które powstały podczas ekspedycji np. ich notatki albo fragmenty innych materiałów które mówią o tym co działo się podczas obozu).
7. **Projekt.** Uczestnicy używając tylko figur geometrycznych tworzą projekt, wzór komunikujący coś ważnego co wydarzyło się podczas ekspedycji.
8. **Kolaż**
9. **Krótkie historie** - pisane albo przedstawione w postaci filmu
10. **Strona internetowa/prezentacja multimedialna**

Uczestnicy przygotowując końcową prezentację powinni korzystać z różnorodnych narzędzi i środków przekazu – odpowiednich dla ich temperamentu. Prezentacja nie powinna trwać dłużej niż kilka minut. Każdy z uczestników grupy powinien wziąć udział w prezentacji. Przed prezentacją dobrze jest zapytać uczestników, z kim chcieli by się podzielić swoimi doświadczeniami, dla kogo to co przeżyli może być interesujące? Może warto zaprosić przedstawicieli lokalnej społeczności? Może warto by i oni mieli możliwość zobaczenia jaki wpływ wywarli na uczestników.

Po prezentacji Uczestnicy narodowych grup zastanawiają się i planują przyszłe działania po powrocie z ekspedycji. Młodzi uczestnicy tworzą plan działań: w jaki sposób można

	<p>spowodować wzrost świadomości światowych problemów związanych z szansą na życie w multikulturalnym, środowisku. Jako efekt uczestnictwa w ekspedycji oczekujemy od uczestników:</p> <ul style="list-style-type: none">• Ostrożnego formułowania sądów o innych, uwzględniania znaczenia wpływu innych czynników i osób na ich sytuację życiową• Bycia świadomym istnienia różnych wzorców postępowania i myślenia o świecie i wykorzystywania tej wiedzy w interakcjach z innymi.• Rozwinięcie umiejętności refleksyjnego uczenia się oraz inspiracja do działań na rzecz zmiany procesu uczenia się w ich macierzystych szkołach.• Rozumienie różnego podejścia do czasu, miejsc i historii związanego z różnymi doświadczeniami kulturowymi i społecznymi.• Chęci odkrywania historii i wydarzeń ważnych dla małych społeczności w miejscach, w których się znajdują• Rozumienia procesu, w którym obcy może stać się poprzez proces komunikacji i wzajemnych interakcji znaczącą osobą – będącą częścią twojej osobistej historii
--	--

	<p>KROK IX - EWALUACJA</p> <p>Każde wartościowe doświadczenie wiąże się z określonymi skutkami dla uczestnika. Może zmienić czyjeś odczucia, wiedzę i w końcu zachowanie. Najlepszym sposobem na uświadomienie tych zmian i procesów uczestnikom jest ewaluacja: w ten sposób przyspieszamy proces uczenia się i zbieramy informacje o tym w jaki sposób polepszyć naszą ekspedycję następnym razem. Naszą ewaluację staramy się przeprowadzić w klimacie współpracy i partnerstwa. Jej celem jest opis problemów jakie się pojawiły i skupienie się na poszukiwaniu rozwiązań. W końcowym etapie ekspedycji zachęcamy uczestników do oceny ich zaangażowania w realizację projektu, ocenę ich pracy grupowej (tu mogą uzyskać również informację zwrotną na swój temat) i w końcu do oceny całego projektu.</p>
---	---

	<p>Przed końcem ekspedycji warto zadać uczestnikom następujące pytania: Jak oceniacie ekspedycję? Co zmieniłbyś/ła w ekspedycji? Co zamierzasz zrobić z wyniesionymi stąd doświadczeniami?</p>
	<p>POROZMAWIAJMY O EKSPEDYJCJI:</p> <p>Wszyscy uczestnicy są dzieleni w pary, starają się odpowiedzieć na pytanie: Czy uczestnictwo w takim obozie jest porównywalne z prawdziwymi życiowymi doświadczeniami? Czy można przełożyć sytuacje doświadczane podczas obozu na sytuacje, których możemy doświadczyć na co dzień? Czy to jest możliwe? Czy są to sytuacje łatwe, czy trudne?</p> <p>Potem z par robią się czwórki i pytanie brzmi: W jaki sposób zamierzasz opowiedzieć Twojemu/Twojej przyjacielowi/przyjaciółce w domu o tym obozie? Po tym pytaniu tworzymy kolejne czwórki, które odpowiadają na takie pytanie: Jakiego rodzaju barier mogą się pojawić po naszym powrocie do domu? Po kilku minutach dyskusji siadamy w kręgu i tworzymy listę podawanych przez uczestników przeszkód, którym być może trzeba będzie stawić czoła</p> <p>Kolejnym krokiem jest poszukiwanie strategii postępowania w tych sytuacjach. Uczestnicy pracują w grupach co najmniej 3 osobowych. Potem wracamy do kręgu i każda z grup omawia jedną ze strategii. Całe ćwiczenie trwa około 90 – 120 minut.</p>
	<p>PYTANIA DO OMÓWIENIA:</p> <p>Jak Ci się pracowało w grupach? Czy chciałbyś/ła byś coś zmienić?</p> <p>W jaki sposób możesz wykorzystać tą wiedzę w przyszłości?</p>
	<p>ĆWICZENIE PROMUJEMY EKSPEDYJCJĘ:</p> <p>Podziel uczestników na 6-8 osobowe międzynarodowe grupy. Ich zadaniem jest promocja obozu. Mogą to zrobić w różny sposób: jako reklama telewizyjna, radiowa, plakat itp.</p> <p>Ćwiczenie trwa 90 – 120 minut. Przed rozpoczęciem trzeba przygotować wszystko co może być potrzebne uczestnikom</p>

	<p>PYTANIA DO OMÓWIENIA:</p> <p>Jak efektywnie się uczysz?</p>
	<p>ĆWICZENIE DZIEŃ ZA DNIEM:</p> <p>Podobnie jak poprzednie to ćwiczenie służy do ewaluacji projektu. Uczestnicy mają za zadanie namalować wykres, na którym oceniają każdy dzień na obozie w skali od 1 do 10 (1 – źle, 10 - bardzo dobrze). Każdy krótko omawia swój wykres.</p>
	<p>CZAS REFLEKSJI:</p> <p>Czego dowiadujemy z tych skal?</p> <p>Dwa podstawowe pytania do rozmowy w parach, potem w czwórkach i na końcu wspólnie:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Element ekspedycji, który najbardziej cenisz i dlaczego? <p>Element, który najmniej cenisz i dlaczego?</p>
	<p>DOBRA RADA</p> <p><i>Ewaluacja pomaga trwać efektom obozu dłużej w czasie, niż miałyby to miejsce bez niej.</i></p>

SCENARIUSZ PRZYKŁADOWEGO WARSZTATU EKSPEDYCYJNEGO (HISTORIA I GODZINA WYCHOWAWCZA)

KROKI EKSPEDYCJI	
czas	cel / aktywność
CZĘŚĆ I. Krok pierwszy: przygotowanie	
10 min.	<p>Przedstawienie celu warsztatów:</p> <p>Uczestnictwo w doświadczeniu nauczania ekspedycyjnego.</p> <p>OP informuje, że OU będą uczestniczyć w warsztatach 3 x 45 min.</p> <p>OP zaprasza do aktywnego uczestnictwa.</p> <p>Zintegrowanie się grupy, stworzenie przestrzeni dla każdego uczestnika, kształcenie umiejętności publicznego wypowiedzenia się, nawiązanie do tematu.</p> <p>Przedstawianie się prowadzących i uczestników.</p> <p>Runda:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mam na imię... - Nazwa Niepołomice (zamek niepołomicki) kojarzy mi się z... lub - Jeśli mówię Niepołomice, to myślę... lub - Jedna informacja związana z Niepołomicami.
10 min.	<p>Prezentacja celów zajęć i sformułowanie problemu badawczego.</p> <p>Temat: <u>Zamek w życiu niepołomiczan.</u></p> <p>Cele zajęć:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Refleksja nad własnym uczeniem się w trakcie pracy nad problemami badawczymi oraz budowanie kompetencji związanych z badaniem terenowym. - Zbadanie wiedzy niepołomiczan o historii własnego miasta, a w szczególności zamku w następujących obszarach: a/ Początki i historia zamku, okresy świetności i upadku, b/ Funkcje zamku, c/Mieszkańcy zamku, d/ Życie codzienne e/ Zamek dzisiaj

	<p>Temat: <u>Rady dla Rady.</u></p> <p>Cele zajęć:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Refleksja nad własnym uczeniem się w trakcie pracy nad problemami badawczymi oraz budowanie kompetencji związanych z badaniem terenowym. - Zdobyć wiedzę o komunikacji między mieszkańcami a samorządem terytorialnym, zwłaszcza w kontekście potrzeb mieszkańców i ich wpływie na kierunki rozwoju gminy/miasta <p>Rozmowa w parach: (3 min.)</p> <p>OU rozmawiają o tym, jakie zagadnienia (problemy) badawcze związane z tym tematem byłyby dla nas ciekawe?</p> <p>OP prosi o propozycje i spisuje na plakacie. OP ewentualnie dodaje jeszcze swoje propozycje, np. Chcemy poznać rolę zamku w życiu niepołomiczan i ich wiedzę o jego historii.</p> <p><u>Albo: Chcemy poznać, jakie propozycje działań związanych z życiem w mieście, niepołomiczanie chcieliby zgłosić swoim nowym radnym.</u></p> <p>Następnie każda OU dostaje 2 cenki i przykleja przy problemie, którym jest najbardziej zainteresowana. W zależności od liczebności grupy wybrane są 2-3 problemy badawcze.</p>
15 min.	<p>Stworzenie narzędzia badawczego (kwestionariusza z pytaniami, które zadamy mieszkańcom Niepołomic oraz wskazówek dla fotografów)</p> <p>OU łączą się w grupy przypisując się do jednego z problemów badawczych.</p> <p><u>W tych zespołach formułują 3 pytania badawcze, a następnie zapisują je w formie, w której mogą je zadać mieszkańcom Niepołomic.</u> Pytania mają być związane z tematem i powinny mieścić się w zakresie problemu badawczego (w temacie informowaliśmy, że chcemy poznać rolę zamku w życiu niepołomiczan i sprawdzić co wiedzą o jego historii <u>albo, że chcemy poznać potrzeby mieszkańców, ich propozycje działań w mieście, ewentualnie opinię o komunikacji z władzami samorządowymi</u>).</p> <p>Zespoły prezentują swoje pytania badawcze na forum.</p> <p>Jeśli jest jakaś trudność, to OP ewentualnie podaje przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jakie znasz fakty historyczne o zamku?

	<ul style="list-style-type: none"> - Skąd masz swoją wiedzę historyczną o zamku? - Do czego wykorzystujesz fakty historyczne dotyczące zamku? - Jakie widzisz potrzeby mieszkańców Niepołomic? - Czy znasz możliwości przekazania radnym swoje propozycje? - Czym Rada Miasta powinna zająć się w pierwszej kolejności? (Jakie sprawy są dla Ciebie najważniejsze do załatwienia w mieście przez radnych?)
10 min.	<p>Stworzenie/przypomnienie zasad prowadzenia wywiadu ulicznego</p> <p>OU otrzymują materiał z wypisanymi różnymi zasadami MATERIAŁ 1.</p> <p>W grupach OU dokonują wyboru dwóch zasad, dla nich najważniejszych. Prezentują je i uzasadniają dlaczego te właśnie wybrali.</p>
	Podstawa programowa (refleksja nauczycieli)
CZĘŚĆ II. Krok drugi: badania	
45 min.	<p>Przeprowadzenia badania</p> <p>OU wychodzą w teren i przeprowadzają badanie.</p> <p>Każda grupa tematyczna dzieli się na mniejsze zespoły zadaniowe w zależności od ustaleń. Grupa „zamek” być może podzieli się na zespół/-y badaczy społecznych, którzy będą przeprowadzali sondaż (wywiady) z mieszkańcami, zespół historyków poszukujących informacji zawartych w materiałach na temat zamku dostępnych w przestrzeni publicznej, w muzeum, w rzeczywistości wirtualnej, zespół fotografów, którzy poszukają ujęć stanowiących pomoc w omawianiu tematu zamku w życiu mieszkańców.</p> <p>OP przypominają o konieczności zapisywania, archiwizowania, kodowania danych / informacji oraz o zasadach bezpieczeństwa i czasie przeznaczonym na zbieranie danych OU.</p>
CZĘŚĆ III.	
Krok trzeci: praca z danymi analiza, prezentacja, implementacja, refleksja	

10 min	<p>Refleksja</p> <p>OU pracują w grupach badawczych (tematycznych). Prowadzą rozmowę odpowiadając na pytania:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Co się wydarzyło?2. Co czułam/czułem?3. Co zrobiłam/zrobiłem? (reakcje na różne sytuacje: np. jak nawiązywaliście dobrą relację?, jak rozwiązywaliście sytuacje trudne? [jeśli wystąpiły]). <p>Każdy zespół daje krótki sygnał na forum jak przebiegało zbieranie danych</p>
15 min.	<p>Analiza i porządkowanie danych.</p> <p>OP komentuje, że na tym etapie metody nauczania ekspedycyjnego “uczniowie” opracowują zebrane dane i prezentują je. OP informuje, że teraz dokonamy analizy zebranego materiału badawczego.</p> <p>OU porządkują swoje dane adekwatnie do pytań badawczych, przygotowują raport i wnioski na ich podstawie.</p> <p>Na koniec OP rozdaje MATERIAŁ 2 dotyczący analizy i porządkowania danych.</p>
10 min.	<p>Prezentacja wniosków i danych</p> <p>OP komentuje, że aktualnym krokiem etapie metody nauczania ekspedycyjnego jest prezentacja efektów swojego badania i analizy zebranych informacji, w tym przypadku opracowanych przez nich raportów.</p> <p>Każdy zespół prezentuje wnioski ze swojej pracy wraz popierającymi konkretny wniosek danymi.</p>

10 min.	<p>Refleksja o wykorzystaniu doświadczenia badania.</p> <p>Poddamy refleksji to, czego się nauczyliśmy prowadząc badanie.</p> <p>OU pracując dalej w zespołach badawczych odpowiadają sobie na pytania.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czego się dzisiaj nauczyliśmy a/ o zamku lub o potrzebach mieszkańców) oraz b/ o sobie i uczeniu się 2. Jak mogę wykorzystać to, czego się dzisiaj nauczyłam/łem? 3. Co zrobię z tym dalej? (następny, najbliższy krok) <p>Rozdamy MATERIAŁ 3 dotyczący prezentacji.</p>
	<p>PODSUMOWANIE KONFERENCJI</p>
30 min.	<p>Metapoziom nauczycielski</p> <p>OP przygotowuje “ linię czasu” - linia przebiegu nauczania ekspedycyjnego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie ekspedycji (etap integracji, stawianie problemu badawczego, przygotowanie narzędzi, określenie własnych zasobów). 2. Ekspedycja - badanie terenowe. 3. Refleksja: nad własnym procesem uczenia się, porządkowanie i analiza danych. 4. Prezentacja. 5. Wykorzystanie tego doświadczenia w przyszłości (ten punkt może się już zawrzeć w prezentacji) <p>OU pracują w parach. Każda para pracuje nad jednym z etapów. Na post-itach (jedna rzecz na jednej kartce) zapisują szanse (korzyści) dla uczniów w pracy metodą ekspedycyjną.</p> <p>Runda podsumowująca:</p> <p>Co zabieram do swojej pracy z uczniami?</p>

MATERIAŁY DO SCENARIUSZA ZAJĘĆ HISTORIA I GODZINA WYCHOWAWACZA

MATERIAŁ 1

“O czym warto pamiętać prowadząc swobodny wywiad w miejscu publicznym?”

Przed wyjściem teren:

- Zabierz ze sobą podkładkę, papier i długopis oraz dyktafon lub sprawdź, czy masz takie urządzenie w swoim telefonie.
- Przejrzyj jeszcze raz pytania, upewniając się, że jesteś w stanie przeczytać je swobodnie w trakcie rozmowy.

Zastanów się nad własną postawą.

- Sprawdź swoją gotowość do nawiązania kontaktu z nieznanymi osobami.
- Sprawdź swoją gotowość na nieprzewidywalne reakcje osób, które chcesz zaprosić do rozmowy oraz na ich prawo do odmowy uczestniczenia w rozmowie.

-

Podchodząc do wybranej na ulicy osoby:

- Wykorzystaj zwroty grzecznościowe.
- Przedstaw się.
- Wyjaśnij dlaczego chcesz przeprowadzić rozmowę i na jaki temat.
- Poczekaj na zgodę osoby, z którą chcesz porozmawiać.
- W razie potrzeby przedstaw pytania, na jakie osoba miałaby odpowiedzieć.
- Zapowiedz, ile mniej więcej czasu będzie trwała rozmowa.
- Jeżeli chcesz wykorzystać dyktafon do nagrania rozmowy zapytaj o zgodę.
- Jeżeli jest taka konieczność, poproś rozmówcę do przeniesienia się w miejsce, w którym rozmowa może być mniej zakłócana.

W trakcie rozmowy:

- Zadawaj pytania możliwie prostym językiem.
- Nie sugeruj odpowiedzi.
- Pytaj tylko o jedną rzecz naraz. Rozmówca powinien mieć czas na zastanowienie się nad odpowiedzią na każde z postawionych przez siebie pytań.
- Słuchaj uważnie. Nawiązuj do tych zagadnień, które przed chwilą poruszył rozmówca. Nie przerywaj.
- Jeżeli w trakcie odpowiedzi na pierwsze pytanie rozmówca odpowiedział również na kolejne, nie zdawaj ich.
- Jeśli czujesz, że rozmówca odchodzi od interesującego nas tematu, pamiętaj o pytaniach pomocniczych i za ich pomocą nakieruj go na odpowiednie zagadnienie.
- Nie polegaj na samej pamięci. Zapisuj odpowiedzi lub jeśli masz zgodę rozmówcy - nagrywaj je.
- Równie cennym materiałem są zdjęcia, dokumenty, rodzinne pamiątki. Jeśli rozmówca chce się podzielić historią o nich, nie przeocz okazji na wzbogacenie swojego wywiadu.
- Zadbaj o to, aby patrzeć rozmówcy prosto w oczy, swoją postawą dawaj do zrozumienia, że jesteś w pełni skupiona/skupiony na rozmowie.
- Zakończ, kiedy dowiedziałas/ dowiedziałeś się wystarczająco dużo, ale także wówczas, gdy wywiad trwa za długo.
- Zadbaj o to, żeby zakończyć rozmowę zagadnieniami nie wymagającymi od rozmówcy kolejnych wyczerpujących refleksji.
- Podziękuj za spotkanie.

Po wywiadzie:

- Jeśli masz nagrany wywiad, należy go spisać, czyli stworzyć jego transkrypcję.
- Zbierz w całość wszystkie spisane wywiady i wszelkie notatki.
- Po przeanalizowaniu wyników wszystkich rozmów, sformułuj wnioski

MATERIAŁ NR 2

Analiza danych z wywiadu jest przykładem analizy jakościowej, która przebiega w trzech krokach:²

1 KROK – Oddzielenie danych adekwatnych od nieadekwatnych

W czasie pierwszego kroku najważniejsze jest wyodrębnianie ze wszystkich zebranych wypowiedzi tych danych, które są związane z badanym tematem. W przypadku lekcji historii są to dane związane z rolą zamku w życiu niepołomiczan i ich wiedzy na temat jego historii. Na lekcji woś adekwatne dane dotyczą propozycji działań związanych z życiem w mieście jakie niepołomiczanie chcieliby zgłosić swoim nowym radnym.

Pozostałe dane uzyskane w czasie wywiadu są nieadekwatne do w/w przypomnianych tematów i nie są brane pod uwagę

2 KROK – Stworzenie kategorii, typologii, uogólnień

To w jakie kategorie dane zostaną pogrupowane wynikać może ze szczegółowych pytań postawionych respondentom w czasie wywiadu. W przypadku zebranej w czasie wywiadu danych na temat wiedzy mieszkańców Niepołomic o historii zamku np. może powstać kategoria: wiedza na temat historii powstanie zamku, wiedza na temat historii zamku np. po II wojnie światowej itp..

Jeżeli zadane zostało np. pytanie na temat pochodzenia wiedzy historycznej niepołomiczan, mogą powstać kategorie wyodrębniające poszczególne źródła wiedzy.

Gdyby respondentom (lekcja woś) zastało zadane pytanie dotyczące kolejności w jakiej radni mają zajmować się zgłoszonymi przez mieszkańców sprawami można dokonać hierarchizacji danych poczynając od tych najpilniejszych.

² Schemat analizy danych wykorzystywanych w prezentacji NPSEO

Uogólnienie wymaga przekształcenia wypowiedzi własnymi słowami.

3 KROK – Wnioski powinny być oparte na danych i informacjach (uogólnieniach) z diagnozy.

MATERIAŁ NR 3

10 refleksji, o których warto pamiętać, gdy Twoi uczniowie i uczennice przygotowują i przedstawiają prezentację

1. Daj swoim podopiecznym maksymalne poczucie sprawstwa. Niech sami wybiorą formę prezentacji (plakat, raport, folder, prezentacje multimedialną, scenariusz, wystawa zdjęć, film etc.)
2. Nie zabijaj ich kreatywności – nadmiar pouczeń, narzucanie swoich rozwiązań czy wyrażanie w sposób bezdyskusyjny Twoich opinii mogą spowodować, że prezentacja będzie może lepsza, ale wiara uczniów i uczennic w swoje możliwości oraz efekt edukacyjny mogą być skokowo niższe.
3. Daj dzieciom i młodzieży, z którymi pracujesz, prawo do popełniania błędów – to one są często znakomitą okazją do wejścia na wyższy poziom uczenia się.
4. Przypominaj osobom prezentującym, że gwiazdą w prezentacji są oni, ich opowieść, nie zaś przygotowane materiały audiowizualne.
5. Wpajaj osobom, z którymi pracujesz, by unikały przeładowania informacją przygotowanych materiałów, pamiętali, że zwykle obraz przemawia silniej niż słowa, a jeśli chcą coś koniecznie przekazać – patrz punkt powyżej.
6. Dbaj, by w procesie przygotowania twórcy i twórczynie pamiętali o weryfikacji informacji – w dzisiejszym świecie jednym z podstawowych zadań szkoły powinno być nabywanie umiejętności obrony przed manipulacją i postprawdami.
7. Zadbaj, by po prezentacji jej twórcy i twórczynie mogli się zastanowić, czego się nauczyli (wiedza, umiejętności, postawy), co przyniosło im satysfakcję, jak pokonali trudności.
8. Wraz z odbiorcami prezentacji udzielcie autorkom i autorom informacji zwrotnej – koniecznie wskażcie mocne punkty ich pracy, słabsze efekty omawiajcie językiem pozbawionym oceny negatywnej (np. „czy lepiej byłoby, gdyby...”, „zastanówcie się by w przyszłości uważać na...”).
9. Buduj postawę odpowiedzialnego korzystania ze źródeł – wszelkie materiały powinny być opatrzone informacjami, skąd pochodzą. Zaś prawa autorskie to rzecz bezdyskusyjnie do przestrzegania.
10. Stwórz uczniom i uczennicom okazję do celebracji, radości z ich pracy. Zastanów się, czy na pewno musi to być ocena w dzienniku.

PRZYKŁADOWE PUBLIKACJE DOTYCZĄCE NAUCZANIA EKSPEDYCYJNEGO W JĘZYKU POLSKIM:

- ✚ Edukacja na zewnątrz. Wielość perspektyw, podejść, głosów, T. Parczewska
- ✚ Edukacja jako odpowiedź, red. G. Mazurkiewicz, Kraków, 2014
- ✚ Przygoda w edukacji, edukacja w przygodzie, red. E. Palamer-Kabacińska, A. Leśny, A. Bąk, Warszawa 2014
- ✚ Edukacja Przygodą, red. E. Palamer-Kabacińska, A. Leśny, Warszawa 2013
- ✚ Pedagogika przeżyć, W. Michl, Kraków 2011

PRZYKŁADOWE PUBLIKACJE DOTYCZĄCE NAUCZANIA EKSPEDYCYJNEGO W JĘZYKU ANGIELSKIM

- ✚ Sue Waite, Children Learning Outside the Classroom From Birth to Eleven, Second Edition, Sage, 2017
- ✚ Beames Simon, Higgins Peter, Nicol Robbie, Learning Outside the Classroom, Routledge 2012
- ✚ Berry Matt, Hodgson Chris, Adventure Education an introduction, Routledge 2011

PRZYKŁADOWE ORGANIZACJE WYKORZYSTUJĄCE NAUCZANIE EKSPEDYCUJNE W PRAKTYCE

- ✚ Stowarzyszenia Ekspedycja w Głęb Kulturę, Zabrze, <https://www.expedition.org.pl>, expedition@org.pl
- ✚ Polaris Charter Academy, Chicago, <https://www.pcachicago.org>, info@pcachicago.org
- ✚ Gimnazjum nr 18 im. Macieja Rataja w Lublinie,